

ALTERNATIVA EDUCAȚIONALĂ STEP BY STEP

II.1 STEP BY STEP- PREZENTARE GENERALĂ

Programul Step by Step este un program destinat copiilor de la naștere și până vârsta de 13 ani, precum și familiilor acestora. În România, programul a debutat în 1994 sub numele de HEAD START care în 1995 a luat numele de Step by Step la inițiativa Fundației Soros pentru o Societate Deschisă, prin semnarea unei Convenții cu Ministerul Educației Naționale. Începând din martie 1998 programul este continuat de “Centrul Step by Step pentru Educație și Dezvoltare Profesională”, care oferă noi metode ca o continuare a viziunii de educare a generațiilor viitoare în vederea unei participări active în cadrul societăților deschise.

Obiectivul programului Step by Step este acela de a dezvolta în fiecare copil capacitatea de a fi creativ, plin de imaginație și resurse; a avea o gândire critică și a fi capabil să facă alegeri, a fi capabil să definească o problemă și să o rezolve, a fi preocupat de comunitate, țară, mediu.

Pentru a dezvolta toate aceste capacități programul Step by Step dorește să creeze un mediu de învățare care pune copilul în centrul planificării programului.

Această metodă alternativă aduce concret:

- individualizarea actului didactic;
- lucrul în grupuri mici de copii, în centre de activitate, delimitate atât fizic, cât și prin procesul de învățare ;
- implicarea părinților în filozofia programei ;
- implicarea comunității în educația copiilor.

Programul Step by Step înlocuiește sistemul de notare cantitativ din învățământul tradițional, cu instrumente de evaluare cantitative, specifice ritmului de dezvoltare al copilului.

II.2. DE CE “ STEP BY STEP” ?

Educația tradițională este concepută ca arta de a conduce copilul spre asimilarea normelor societății civilizate prin reproducerea sistemului socio-cultural existent. Implicit, pedagogia tradițională consideră că la o anumită vârstă copiii vor trebui să acumuleze o anumită calitate și cantitate de cunoștințe și să poată asimila anumite comportamente.

În acest sistem copilul învață prin reproducerea modelului dat. Educația este generalizatoare, egalizatoare, după un model, care nu este întotdeauna înțeles de către copil cu toate că este probat și acceptat de către adulți. Performanța rezultată se evaluează prin notare. Astfel nota, prin judecata de valoare asociată, devine « vina » sau « meritul » copilului.

În sens modern, educația se bazează pe achizițiile psihologiei dezvoltării copilului și vizează cultivarea tuturor calităților potențiale ale acestuia. Cercetarile contemporane privind dezvoltarea ne spun că persoane diferite se dezvoltă în ritmuri diferite și că există perioade critice individualizate de dezvoltare.

Copilul învață prin descoperire în interacțiunea sa cu mediul. Interacțiunea cu mediul și motivația explorării este cultivată de pedagog. Metodele și mijloacele de explorare și cunoaștere ale copilului sunt individuale, adesea neașteptate, originale. Educația este individualizată, copilul merge spre cunoașterea lumii înconjurătoare și identificarea comportamentelor utile, pe căi personale. Performanța într-un domeniu de dezvoltare este, în acest caz, de comparat doar cu celelalte aspecte ale dezvoltării copilului și cu propria performanță sau abilitate anterioară, nu cu un standard extern. Compararea cu el însuși în performanțele anterioare o face atât copilul cât și pedagogul, aceasta fiind una din motivațiile descoperirii și progresului individual. În plus, copilul descoperă efectele și mijloacele colaborării și negocierii cu semenii în locul unei competiții pe criterii standard impuse de adulți.

Dacă învățământul tradițional a fost cea mai adecvată formă de educație pentru o societate statică, în care funcțiile (meseriile, profesiile, calificările) aveau o structură de cunoștințe și abilități dinainte

cunoscută, s-a afirmat că, pentru epoca post-industrială a secolului al XXI-lea, circa 75% din meserii (profesii) ar fi încă necunoscute și urmează a fi inventate. Un învățământ în care se pune accent pe rezultate ale achiziției și pe reproducerea unor abilități dinainte cunoscute, prin metode dinainte stabilite, care creează ierarhii, va trebui să fie modificat înspre unul care să dezvolte oameni care vor putea să învețe toată viață, să poată inventa și colabora pentru a se realiza în aceste profesii viitoare.

II.3. CONCEPTE FUNDAMENTALE ÎN ALTERNATIVA EDUCAȚIONALĂ “STEP BY STEP”

Programul Step by Step pentru învățământul primar s-a creat ca un răspuns serios la marile schimbări petrecute în societate. El își propune să creeze un nou model educațional, care să-l facă pe copil să conștientizeze, încă din clasa I, că tot ce se întâmplă în viață este interdependent. Astfel, spre sfârșitul primului an, Programul Step by Step pentru învățământul primar expune copiilor patru concepte puternice, care ocupă un loc central în proiectarea metodologiei. Acestea sunt: comunicarea, preocuparea, comunitatea și relațiile.

Comunicarea este conceptul de bază, care deține cheia în deprinderile pedagogice în informarea despre citire, în artele plastice, în matematică.¹

Preocuparea asigură impulsul necesar studiului cunoștințelor despre natură și educarea caracterului

Comunitatea îi ajută pe copii să conceptualizeze interconexiunile dintre istorie, geografie și educație civică.

Relațiile, definite ca înțelegere a interrelațiilor în viață, îi ajută pe copii să-și formeze noi concepte din cele cunoscute și să-și dezvolte o privire de ansamblu asupra lumii.

Prin aceste concepte, Programul Step by Step pentru învățământul primar stabilește patru obiective:

- **să pregătească indivizi dispuși să se instruiască toată viața**
- **să creeze un mediu de instruire bazat pe respect reciproc și pe principii democratice**
- **să asigure continuitatea și metodele practice de dezvoltare**
- **să se asigure că toți copiii vor dobândi deprinderi eficiente artistice, etice, practice pentru a participa activ la viața unei societăți democratice.**

Copiii din Step by Step sunt ajutați de învățători să realizeze scopurile propuse printr-o expunere clară a modului în care trebuie să acționeze, anticipând activitatea prin sfaturi presupunând un comportament pozitiv și nu prin cerințe ferme. Maniera binevoitoare în care sunt oferite îndemnurile induce copiilor siguranța că învățătorul e încrezător în capacitatea lor de a reuși. Astfel, ei își vor asuma în cadrul clasei diferite roluri, prin care-și vor realiza scopurile stabilite .

- **-CA GANDITORI**, vor reflecta la acțiunile lor și vor face conexiuni între cunoștințele noi și cele anterioare
- **-CA MARTORI** ai unor întâmplări, își vor dezvolta priceperile și deprinderile, precum și mijloacele necesare comunicării propriilor observații și idei.
- **-CA ASCULTATORI**, vor învăța să-și focalizeze atenția și să devină auditori activi și atenți în public.
- **-CA INTERLOCUTORI**, își vor formula și exprima propriile idei și opinii pe căi diverse.
- **-CA ORGANIZATORI**, își vor planifica propriul studiu, asumându-și responsabilitatea pentru propriile decizii.
- **-CA PARTENERI**, vor învăța să coopereze și vor lua în considerare și opiniile celorlalți.

¹ Step by Step-un program pentru copii și familii-crearea claselor orientate după necesitățile copilului, București 1998 vol.I pag.14-16

- **-CA PRIETENI**, vor învăța să aibă încredere și să se preocupe de ceilalți, dându-și seama că și ceilalți vor proceda la fel față de ei.

Dar pentru a obține această diversitate de roluri, învățătorul își comunică așteptările pe diferite căi: crearea unui mediu care asigură copiilor posibilitatea de a-și asuma diferite roluri, împărțirea de roluri prin care să-i îndemne pe copii să devină parteneri pentru o anumită sarcină, sau să devină observatori și martori în timp ce îndeplinesc o activitate. De asemenea, își comunică cerințele cu privire la un anumit tip de comportament care speră să fie adoptat de elevi.

II.4. PREOCUPAREA PENTRU COPIL

Preocuparea pentru copil este piatra de temelie pe care se construiește activitatea didactică.

Responsabilitatea și grija sunt valorile cele mai importante pe care se construiește munca academică conceptuală. Ele stau la baza studierii științelor, dar și la formarea caracterului. În comunitate, copiii învață să conceptualizeze interdependența dintre istorie, geografie și educație civică. Ei învață să se preocupe de persoana lor, să fie atenți cu cei din jur, să se relaționeze cu fiecare în parte. Imaginea de sine devine tot mai puternic conturată pe măsură ce obține tot mai multe succese în activitatea de zi cu zi.

Adulții care promovează simțul responsabilității sunt reale exemple pentru copii care, astfel, își dezvoltă conștiința de sine și învață să aibă grijă de colegii lor și, prin extensie, de tot ce este în jurul lor.

Modul de lucru din Programul Step by Step sprijină la elevi dezvoltarea deprinderilor necesare pentru a fi responsabili față de cele ce se întâmplă în jurul lor. Ei învață să formuleze și să-și exprime opiniile, să gândească logic, să găsească soluții, să ocrotească mediul în care trăiesc și ființele vii din jurul lor, să fie conștienți de perspectiva istorică. Copiii din Programul Step by Step vor ști să respecte și să aprecieze evenimentele și oamenii care au realizat prezentul.

Învățătorii contribuie la dezvoltarea responsabilității și impulsului copiilor de-a-și modela caracterul prin diferite modalități specifice.

ALEGEREA CENTRELOR se face la intrarea în sala de clasă, când copiii află centrele la care se va lucra în ziua respectivă. În clasă funcționează șase centre fixe: citire, scriere, matematică, științe, arte, construcții, la care se pot adăuga și altele, pe perioade mai lungi sau mai scurte, conform necesităților copiilor. Exemple de astfel de centre sunt: centrul de teatru, de studiu social, de folclor etc.

Pe un panou există simbolurile centrelor și numărul de copii stabilit de învățătoare să lucreze la fiecare centru. Alăturat sunt expuse temele care se vor lucra la fiecare centru, astfel încât copilul să poată alege în cunoștință de cauză centrul cu care-și va începe activitatea în ziua respectivă. Când numărul de copii de la un centru s-a completat, cei care doresc același centru se vor reorienta spre un altul.

INDIVIDUALIZAREA

De-a lungul unei zile, copilul este pus în situația de a lucra în echipă, în perechi sau individual. Pe masă există, de cele mai multe ori, sarcini individuale pentru fiecare membru al centrului. Fiecare își alege sarcina, asumându-și responsabilitatea de-a o finaliza. Când întâmpină dificultăți, solicită ajutorul învățătoarelor, care, fiind două în clasă, pot asigura individualizarea. Fiecare din ele poate sta puțin alături de un copil pentru a-i acorda sprijin și a lămuri problemele.

De asemenea, în activitatea de intervenție individualizată, după-amiaza, copiii se pot aduna pe grupe, în funcție de problemele pe care vor să și le aprofundeze. În această situație, învățătoarele discută cu grupul, dar și individual, după necesitate.

RESPECTAREA RITMULUI PROPRIU DE LUCRU

Se știe că nu toți copiii au același ritm de lucru, aceeași viteză de reacție la stimulii din exterior. Prin urmare, în orice clasă vor exista copii care vor termina sarcinile de lucru mai repede decât alții, în timp ce unora le va veni greu să le finalizeze. În această situație, învățătoarele vor avea sarcini cu cerințe gradate, astfel încât toți copiii să poată realiza cerințele minime, trecând apoi treptat la sarcinile neobligatorii și apoi

la cele suplimentare. În timp, și copiii care lucrează încet, vor dori să rezolve măcar sarcinile neobligatorii, tinzând spre momentul în care vor cere și sarcini suplimentare. Important este să le fie respectat ritmul propriu.

II.5. PRINCIPIILE ALTERNATIVEI STEP BY STEP?

1. *PRACTICI DE EDUCAȚIE CARE IAU IN CONSIDERARE COPILUL CA ÎNTREG*

În locul unei relații inegale educator – copil, alternativa Step by Step consideră copilul ca pe o persoană demnă de respect, unică, și caută să-i asigure o continuitate individuală în dezvoltare, precum și practici de dezvoltare adecvate, specifice lui. Cooperarea și colaborarea au drept scop verificarea demersurilor și experiențelor individuale de descoperire a lumii și valorizarea lor.

Step by Step caută să se asigure că orice copil achiziționează și dezvoltă aptitudini fizice, cognitive, emoționale, etico – morale, artistice, teoretice, sociale și practice pentru a participa la o societate democratică, deschisă.

2. *PROCESUL DE ÎNVĂȚĂMÂNT ESTE CENTRAT PE COPIL EDUCAȚIA ESTE INDIVIDUALIZATĂ*

Predarea este orientată în funcție de necesitățile copilului. Învățarea se produce prin descoperire individuală, acceptându-se și încurajându-se moduri personale de a înainta în formarea deprinderilor și în cunoaștere (scrisul cu mâna stângă, modalități individuale de exprimare și cunoaștere, încurajarea experimentelor de descoperire).

Învățarea se face în ritmul propriu al copilului. Comparând sistemul de lucru tradițional cu producția pe o bandă rulantă, fiecare copil este obligat să lucreze în viteza impusă de bandă. Ea poate corespunde vitezei de lucru a unora, dar poate fi prea rapidă pentru unii, ori prea lentă și plictisitoare pentru alții, mai iuți. Când e vorba de viteza de dezvoltare a copiilor este esențială respectarea stadiului individual al dezvoltării fiecărui copil, al atenției de care e capabil fiecare din ei pentru achiziția corectă și înțelegerea completă a sarcinilor și a modalităților de rezolvare a lor. În alternativa Step by Step individualizarea este facilitată și de organizarea clasei pe **centre de activitate**. Step by Step îl încurajează pe copil **să învețe a învăța și a înțelege**. În caz contrar, cei mai mulți copii vor renunța să înțeleagă o acțiune impusă, acceptând doar să o reproducă.

3. *ÎNVĂȚAREA ESTE ORGANIZATĂ PE CENTRE DE ACTIVITATE*

Organizarea clasei Step by Step este un element esențial în individualizarea educației. Aici copiii învață în Centre de activitate. Acestea sunt zone delimitate ale clasei, dotate cu material didactic specific unei activități, în care un număr mic de copii se confruntă, individual sau în grup, cu sarcini adecvate nivelului lor de dezvoltare. O clasă conține obligatoriu: un Centru de citire, un Centru de scriere, un Centru de știință, un Centru de matematică, un Centru de artă și un Centru de construcții. Centre facultative pot fi imaginate de învățător.

Ce aduce această organizare? În primul rând, educatorul nu mai stă față în față cu copilul – poziție de confruntare, inegală, ci – **umăr la umăr** – poziție de colaborare, egală, în care educatorul sugerează și întărește motivația pozitivă de descoperire a copilului, consolidându-i demersul mental propriu. În plus, în Centrele de activitate se realizează colaborarea și comunicarea cu colegii în realizarea unor sarcini comune, premisa lucrului în proiecte colective de mai târziu.

Dacă procesele individualizate se desfășoară pe Centre de activitate, împărtășirea și confruntarea nu lipsesc. Există în clasă un spațiu de întâlnire, pentru comunicare în grup, fără spații sau bănci rigide, aranjare care facilitează coeziunea membrilor grupului. Aici e locul împărtășirii experiențelor, al planificării

activităților la începutul zilei, al evaluării sarcinilor, al concluziilor și al stabilirii în comun a regulilor și responsabilităților. Există aici **UN SCAUN AL AUTORULUI** pe care fiecare copil devine personajul principal, locul unde își prezintă ideile, rezultatele și se supune confruntării cu ceilalți, observațiilor și sugestiilor lor critice.

4. PARTICIPAREA PĂRINȚILOR LA EDUCAȚIA COPILULUI

Școala tradițională desparte principial educația școlară de cea din familie. În mod tradițional părinții erau solicitați doar la susținerea materială și administrativă a clasei sau școlii. Școala își rezervă dictatul asupra metodelor de educație teoretică, părinții fiind simplii supraveghetori ai îndeplinirii lecțiilor. Pe de altă parte educația morală și a comportamentelor este atribuită familiei. Se comunică rezultatele unor evaluări – adesea din perspectivă unilaterală.

Step by Step consideră părinții ca primii învățători ai copilului, parte din procesul de învățământ. Părinții sunt invitați să participe efectiv la clasă, la procesul de educație, bineînțeles sub auspiciile unei colaborări cu învățătorul. Prezența unui părinte în clasă este un fapt firesc, nici festiv, nici perturbator. Poziția „umăr la umăr” a educatorului cu copilul în Centrele de activitate facilitează această participare. Lecțiile tematice, unde un părinte poate aduce mai viu elemente din sfera lui de activitate, îl pot transforma în personaj principal în educație. În comunicarea cu educatorul în clasă, se nuanțează specificul în dezvoltare al fiecărui copil, se găsesc modalități de cultivare a unor abilități în familie pentru a completa sau suplimenta procesul educativ. Această comunicare duce la reducerea presiunilor conflictuale asupra copilului, dându-i o mai mare libertate în dezvoltare. Comunicarea copilului cu adulții devine mai ușoară, el se exprimă mai liber devenind astfel mai transparent pentru părinți.

În multe școli și grădinițe Step by Step există o sală a părinților, în care aceștia își împărtășesc experiențele de părinți. Comunicarea și legătura socială sporește integrarea familiei și a copilului în comunitate.

II.6. UN COPIL DINTR-O CLASĂ STEP BY STEP ÎNVAȚĂ ALTCEVA DECÂT ÎN UNA OBIȘNUITĂ ?

Programa școlară (curriculum școlar) pentru ciclul primar este aceeași cu cea din învățământul tradițional. Aceasta înseamnă că deprinderile și cunoștințele programate a fi asimilate pe parcursul acestor patru ani sunt aceleași ca și pentru învățământul tradițional (deprinderi de comunicare și limbaj, scrisul, cititul, deprinderi de măsurare, utilizarea celor patru operații aritmetice, deprinderi artistice de desen, pictură, modelaj, muzică, cunoștințe despre natură, dezvoltare fizică, educație moral-civică). Deprinderi opționale, precum asimilarea limbilor străine, se învață în funcție de posibilitățile școlii sau ale părinților. Diferența constă în metoda de formare a acestora care derivă din principiile Step by Step.

II.7. UN COPIL CARE A ÎNVĂȚAT ÎN ALTERNATIVA STEP BY STEP SE POATE ADAPTA ÎNTR-O CLASĂ OBIȘNUITĂ ?

Experiența arată că da. Capacitatea de adaptare dobândită în cadrul unei clase Step by Step îl va ajuta pe copil să depășească și rigorile învățământului tradițional. Cât privește asimilările de cunoștințe teoretice, ele sunt similare cu cele din școala tradițională.

II.8. SE POATE CONTINUA METODA ÎN GIMNAZIU?

Mulți părinți care au avut copii în clasele Step by Step și-au exprimat dorința de a continua aceasta în ciclul gimnazial. Experimental, se aplică unele principii Step by Step pentru ciclul gimnazial începând din anul școlar 1999-2000. Desigur că stadiul de dezvoltare superior al copiilor și curriculum-ul școlar al gimnaziului (tipul de cunoștințe și abilități programate a fi asimilate) fac ca anumite caracteristici ale clasei să fie modificate. Individualizarea și lucrul în colaborare rămân ca principii de lucru. În locul Centrelor de activitate intervin Proiectele tematice, integrate, pluridisciplinare, iar în locul prezentărilor de sarcini-prezentările de proiect și dezbaterile. Studiul individual se va pronunța și – în spiritul vârstei – se vor introduce situații de competiție între grupuri sau interindividual, fără a se neglija cultivarea spiritului de colaborare, esențial în sistemul Step by Step. Colaborarea profesorilor de specialitate în spiritul și atmosfera de învățare Step by Step, organizarea materialului în acest spirit sunt în fază de experiment. Desigur, participarea părinților rămâne ca principiu, dar sarcinile familiei în educație se schimbă în conformitate cu vârsta copiilor și cu necesitățile specifice ale dezvoltării la această vârstă.

II.9. DE CE NU ESTE INCURAJATĂ CONCURENȚA ÎN STEP BY STEP?

Până la 12-14 ani funcțiile de cunoaștere și procesele emoționale ale copiilor nu sunt complet dezvoltate, mature. Individualizarea prin motivare pozitivă și învățarea colaborării în lucrul pe centrele de activitate ajută la formarea și maturizarea acestor funcții. La această vârstă copilul nu e încă apt să înțeleagă și să suporte competiția fără urmări negative. Concurența apare și în comparațiile produse de evaluare în clasele Step by Step, dar numai în măsura în care copilul o poate accepta sau „digeră” el însuși. De aceea Step by Step nu creează explicit situații de competiție.

II.10. CE ESTE DIFERIT DE ÎNVĂȚĂMÂNTUL TRADIȚIONAL? CUM ARATĂ O CLASĂ STEP BY STEP?

Într-o clasă Step by Step nu veți găsi bănci rigide, ci mese mobile cu scaunele de jur-împrejur. Clasele sunt mochetați pentru că anumite activități să se desfășoare cu copiii așezați pe podea (ceea ce le place copiilor). Mesele sunt delimitate între ele de rafturi cu materiale didactice specifice unei activități (între matematică, științe, arte, citire, construcții, scriere), constituind astfel **Centrele de activitate**.

Pe pereți veți vedea diferite materiale care personalizează copiii (poze sau semne proprii fiecăruia, date de naștere) și care planifică – în conformitate cu alegerea fiecăruia, activitățile elevilor pe ziua sau săptămâna în curs, precum și responsabilitățile lor. Veți mai vedea afișate **regulile clasei**, care sunt stabilite și discutate pentru a fi înțelese de comun acord. De asemenea se pot vedea calendarul personalizat al zilei scurse și viitoare, cu evenimentele ce interesează (cum a fost ziua din punct de vedere al vremii, evenimente petrecute, aniversări, serbări) consemnate în dreptul fiecărei zile. Veți mai întâlni materiale vizuale tematice, dar și producția copiilor din ultimele zile- rezolvarea sarcinilor tematice ale acestora. Veți fi poate surprinși că și cele greșite ori neterminate sunt expuse fără a fi corectate. Vom explica mai jos la prezentarea evaluării, de ce.

În mijlocul clasei, un spațiu cât mai larg posibil este dominat de un scaun cu inscripția „**Scaunul autorului**”; este locul din care, fiecare copil își expune rezolvările, experiențele, ideile proprii, în fața celorlalți colegi, în diferite momente ale zilei de activitate. Această postură îl face pe copil responsabil în fața celorlalți copii, dar îi acordă fiecăruia, la momentul respectiv, atenția și respectul cuvenite.

II.11. DE CE DOI ÎNVĂȚĂTORI ȘI 8 ORE DE SCOALĂ?

S-ar părea că un orar prelungit este făcut doar pentru o ușurare a părinților ocupați. Categorie, programul zilnic al alternativei Step by Step nu este conceput pentru a ușura sarcinile părinților, ci pentru a

facilita învățarea. Aceasta, pentru ca fiecare copil să poată învăța și ajunge la înțelegerea completă a sarcinilor propuse, în ritmul și modul propriu, personal. În plus, există o îmbinare între curiozitatea jocului și învățare. Activitatea de joc produce motivația spre descoperire a copilului, pe care Step by Step o cultivă. La mijlocul zilei copiii iau masa de pranz în comun în cantina școlii sau într-un local convenabil din apropiere, lucru hotărât, organizat și finanțat de Asociațiile de părinți.

Nu e prea lung programul pentru un copil atât de mic? Din punct de vedere psiho-fiziologic variațiile tipurilor de activitate, îmbinarea cu jocul și educația fizică precum și libertatea de a lucra în ritmul propriu nu suprasolicitează copiii. Copiii din clasele Step by Step mărturisesc că le place la școală, nu sunt obosiți sau plictisiți după 8-9 ore în școală. Ambianța și metoda îi motivează. În plus, mulți dintre ei transferă și în familie deprinderea de a lucra individual și de a comunica deschis rezultatele, ideile, întrebările și nedumeririle lor. Toate achizițiile sunt exersate sub diverse forme în centrele de activități, astfel încât nu există teme pentru acasă. Ceea ce e de achiziționat se desfășoară și se exersează în clasă. Rostul învățătorului este să-l ghideze și să-l ajute să găsească în jocul său, explicațiile și soluțiile adecvate. Este nevoie de 8 ore pentru ca un copil să treacă prin toate centrele de activitate. Cei doi învățători se vor completa mai ales în ajutorul „umăr la umăr” dat la centrele de activitate. Prin aceasta se realizează reducerea activităților „față în față” sau frontale ale învățătorului.

Există și activități educative complementare pentru timpul liber (sfârșit de săptămână, vacanțe) pe care părinții le pot susține.

II.12. NU SE PUN NOTE – CUM SE FACE EVALUAREA COPILULUI?

a. Copilul își prezintă din **scaunul autorului**, rezolvările sarcinilor la fiecare centru de activitate, precum și orice rezultat al activității sale extrașcolare (la întâlnirea de dimineață). Completările, întrebările, înșelesurile celorlalți și întrebările conducătoare ale învățătorului îl vor face să-și înțeleagă corectitudinea sau incorectitudinea demersului, fără să fie notat, clasificat.

b. Lucrările cu rezolvările sarcinilor, ale tuturor copiilor sunt expuse în clasă. Există – fără a fi stigmatizată – posibilitatea de comparare cu ceilalți, de reflexie, de înțelegere și de corectare a demersurilor mentale neadecvate sau slab conturate. În timp, **mapa cu lucrări** a fiecărui copil – cuprinzând lucruri date și comentate – devine oglinda progresului acestuia față de el însuși. Evaluarea privind chiar conținutul lucrărilor, el însuși, educatorii și alții pot constata progresele și slăbiciunile sale. A le depăși pe cele din urmă nu este decât o chestiune de motivație, de-a se simți bine în contextul de învățare, curiozitatea proprie copilului fiind suficientă pentru progres.

c. Învățătorii au un **caiet de evaluare**, în care demersurile de progres pe fiecare proces de cunoaștere sunt înregistrate descriptiv, la câteva zile de observare a fiecărui copil. A constata că un copil face operații de adunare cu două cifre (cu trecere peste ordin) în mod constant și bine la o anumită dată, este oricum o evaluare mai consistentă, are o semnificație clară, decât o nota de 4, 7, sau 10, ori un calificativ cu litere, golit de semnificații de conținut.

Părinții au astfel posibilitatea de a-și evalua copiii în mai multe moduri: participând efectiv la activitățile desfășurate în clasă și constatând eficiența în rezolvarea sarcinilor de un anumit tip, răsfoind mapa personală a copilului-unde găsește evoluția în timp a rezultatelor sarcinilor copilului, sau urmărind caietul de evaluare al învățătorilor. În plus o discuție deschisă despre progrese și dificultăți, despre unde se poate insista acasă și cum se poate face aceasta, astfel încât să nu ducă la confuzii în mintea și sufletul copilului este de recomandat.

II.13. O ZI DE ȘCOALĂ ÎN CLASA STEP BY STEP

Dimineata copiii sosesc la școală. Unul dintre învățători îi primește, copiii își pregătesc ținuta confortabilă (își schimbă încălțăminte, clasa fiind prevăzută cu mochetă).

Programul propriu-zis începe cu :

- **ÎNTÂLNIREA DE DIMINEAȚĂ** care debutează cu:
- Prezentarea **AGENDEI ZILEI**. Ea reprezintă planificarea activităților zilei respective. Se pun întrebări și se fac precizări până când se constată că planul de activități a fost însușit și acceptat.
- **CALENDARUL ZILEI** respective constituie un alt moment. Precizarea zilei, a datei, a evenimentelor sociale și personale legate de ziua în curs, inclusiv aspectul vremii, comentariile și întrebările.
- **MESAJUL ZILEI** – se instituie într-un mesaj conceput de învățător pentru a introduce cunoștințele sau deprinderile noi de achiziționat și de prelucrat la Centrele de activități. Mesajul dă prilejul de introducere interactivă a noțiunilor noi, prin dirijarea întrebărilor și abilităților copiilor.
- **MOMENTUL NOUTĂȚILOR** este foarte important. Copiii se înscriu, de obicei, prin notarea numelor lor pe șevaletul de prezentare, pentru a comunica celorlalți noutățile sau experiențele personale deosebite (ce i s-a întâmplat ieri, ce a citit nou, ce experiențe de cunoaștere sau emoționale a avut, orice noutate).Noutățile sunt comunicate celorlalți din „**Scaunul autorului**”, unde copilul va fi valorizat, dar va avea și responsabilitatea comunicării, întrucât urmează întrebările și comentariile colegilor.
- **LUCRUL PE CENTRE DE ACTIVITATE** are loc atunci când toate aceste elemente au fost valorificate. Pe masa fiecărui centru sunt scrise activitățile tematice specifice. După alegerea centrelor de activitate, preferențial, sau respectând anumite reguli, copiii își citesc activitățile de urmat. Fiecare centru are pregătite pe masă sarcinile specifice pentru citire, scriere, științe, arte, construcții sau matematică. Concepute de învățător pentru a exersa abilitățile de dobândit sau combinarea lor cu altele asimilate, sarcinile sunt progresive, astfel încât să permită tuturor să le rezolve în ritmul și la nivelul sau.când învățătorii s-au convins că sarcinile au fost înțelese de către toți copiii, ei devin colaboratori ai demersurilor de cunoaștere ale fiecăruia. După un timp, necesar celor mai mulți să îndeplinească o parte din sarcini se face o evaluare. Fiecare grup - și fiecare individ – prezintă în fața celorlalți rezolvarea sarcinilor la centrul respectiv. **EVALUAREA** este momentul la care iau parte colegii, cu întrebări, sugestii, aprecieri. Lucrările care s-au efectuat sunt afișate în clasă; câteva zile ele reprezintă prilej de comparație și oglindire a demersurilor mintale, a deprinderilor și dexterităților achiziționate la acel moment.
- **MAPA CU LUCRĂRI** a fiecărui copil cuprinde materializarea întregului efort al acestuia, se păstrează în clasă și este la îndemâna copilului sau părintelui. La un moment dat, după câteva rotații și evaluări, se ia masa de prânz, după care se continuă lucrul pe centrele de activitate. Activitățile tematice sunt legate de lumea inconjurătoare și pe cât posibil integrate.

Centrele de activitate sunt folosite adecvat pentru a susține interesul pentru rezolvarea unor activități specifice (scriere, citire, înțelegerea științifică, exprimarea prin mijloace artistice) și pentru dobândirea ori consolidarea de abilități specifice.

Pe un adult trecut prin școala tradițională îl vor surprinde probabil unele lucruri, cum ar fi solicitarea de ajutor de la colegi în efectuare sarcinilor. Lucrul în grup, copiatul chiar, nu este strict descurajat. Un copil care „copiază” o temă liberă de la colegul lui, o va face în stil propriu, își va exersa capacitățile proprii de lucru și va adăuga – desigur – ceva personal. Interdicția copiatului sau a temei colective ar bloca mai mult tendința copilului de a descoperi tainele sarcinii. Colaborarea este cultivată în locul concurenței.

Datorita activității pe centre, colaborării și nevoii de comunicare, în clasa Step by Step nu este și nici nu se cere o liniște desăvârșită. Este un murmur ușor, un zgomot de activitate continuu.

Este incurajată poziția de egalitate cu adulții, precum și critica acestora în limite civilizate.

Copiii scriu sau lucrează pe jos sau în diferite poziții ciudate, care le sunt lor confortabile. Modul de lucru „neortodox” (scris, desenat) este admis, cu condiția de a nu duce la vicii posturale.

Pot fi văzute lucrări expuse cu greșeli, fără a fi corectate. Ele au fost supuse discuției, întrebărilor celor din jur, dar nu corectate imediat de către învățător. Corecția trebuie să apară întâi în mintea copilului și el va ajunge să nu mai facă greșeala, prin propriul efort de corectare.

Copiii cu diferențe foarte mari de performanță, colaborează în sarcini, fără ca diferențele de ritm și stil individual să perturbe achizițiile.

NU EXISTA CATEGORISIRI SI IERARHIZARI ALE COPIILOR!

II. 14. MODUL DE LUCRU DIN PROGRAMUL STEP BY STEP sprijină la elevi dezvoltarea deprinderilor necesare pentru a fi responsabili față de cele ce se întâmplă în jurul lor. Ei învață să formuleze și să-și exprime opiniile, să gândească logic, să găsească soluții, să ocrotească mediul în care trăiesc și ființele vii din jurul lor, să fie conștienți de perspectiva istorică. Copiii din Programul Step by Step vor ști să respecte și să aprecieze evenimentele și oamenii care au realizat prezentul.

Învățătorii contribuie la dezvoltarea responsabilității și impulsului copiilor de-a-și modela caracterul prin diferite modalități specifice.

- **ALEGEREA CENTRELOR**

Se face la intrarea în sala de clasă, când copiii află centrele la care se va lucra în ziua respectivă. În clasă funcționează șase centre fixe: citire, scriere, matematică, științe, arte, construcții, la care se pot adăuga și altele, pe perioade mai lungi sau mai scurte, conform necesităților copiilor. Exemple de astfel de centre sunt: centrul de teatru, de studiu social, de folclor etc.

Pe un panou există simbolurile centrelor și numărul de copii stabilit de învățătoare să lucreze la fiecare centru. Alăturat sunt expuse temele care se vor lucra la fiecare centru, astfel încât copilul să poată alege în cunoștință de cauză centrul cu care-și va începe activitatea în ziua respectivă. Când numărul de copii de la un centru s-a completat, cei care doresc același centru se vor reorienta spre un altul.

- **INDIVIDUALIZAREA**

De-a lungul unei zile, copilul este pus în situația de a lucra în echipă, în perechi sau individual. Pe masă există, de cele mai multe ori, sarcini individuale pentru fiecare membru al centrului. Fiecare își alege sarcina, asumându-și responsabilitatea de-a o finaliza. Când întâmpină dificultăți, solicită ajutorul învățătoarelor, care, fiind două în clasă, pot asigura individualizarea. Fiecare din ele poate sta puțin alături de un copil pentru a-i acorda sprijin și a lămurii problemele.

De asemenea, în activitatea de intervenție individualizată, după-amiaza, copiii se pot aduna pe grupe, în funcție de problemele pe care vor să și le aprofundeze. În această situație, învățătoarele discută cu grupul, dar și individual, după necesitate.

- **RESPECTAREA RITMULUI PROPRIU DE LUCRU**

Se știe că nu toți copiii au același ritm de lucru, aceeași viteză de reacție la stimulii din exterior. Prin urmare, în orice clasă vor exista copii care vor termina sarcinile de lucru mai repede decât alții, în timp ce unora le va veni greu să le finalizeze. În această situație,

învățătoarele vor avea sarcini cu cerințe gradate, astfel încât toți copiii să poată realiza cerințele minime, trecând apoi treptat la sarcinile neobligatorii și apoi la cele suplimentare. În timp, și copiii care lucrează încet, vor dori să rezolve măcar sarcinile neobligatorii, tinzând spre momentul în care vor cere și sarcini suplimentare. Important este să le fie respectat ritmul propriu.

CAPITOLUL III

FORMAREA ȘI DEZVOLTAREA CAPACITĂȚII DE COMUNICARE

Unul dintre obiectivele de bază ale procesului de învățământ îl constituie formarea și dezvoltarea capacității de comunicare orală și scrisă a elevilor. Aceasta începe cu clasele primare și ține pe tot parcursul școlarizării. Capacitatea de comunicare e importantă, ea fiind un instrument de muncă intelectuală, condiție a dezvoltării intelectuale și a valorificării relațiilor dintre oameni. Ea se realizează prin toate compartimentele limbii române: citire, lectură, gramatică și prin toate celelalte discipline școlare, actul comunicării implicând mai multe componente: logica și coerența propozițiilor, corectitudinea lexicală și gramaticală, claritatea și intonația rostirii mesajului, adecvarea stilistică a comunicării, aspectele originale de exprimare, elemente de gândire creatoare și civilizație a comunicării.

Realizarea actului comunicării este concretizată sub formă orală și scrisă.

III. 1. COMUNICAREA ORALĂ

Se realizează prin vorbire și ascultare, datorită cărora copiii vor deveni eficienți, se vor face înțeleși și vor fi înțeleși la rândul lor.

Cel mai utilizat mod de comunicare la copiii de ciclul primar îl constituie dialogul. Copiii dialoghează între ei și cu adulții emițând, în prima fază, mesaje simple prin care solicită sau oferă informații, participând la convorbiri, dând și ascultând replici. Într-o fază ulterioară se impune o analiză și o apreciere critică a exprimării. Când capacitatea de exprimare e mai mare, copiii pot crea jocuri de rol, pot formula întrebări, așteptând răspunsuri diferite, pot dramatiza texte literare, iar ca performanță crescută, pot transforma vorbirea directă în vorbire indirectă și invers.

Comunicarea în formă narativă presupune performanță crescută în exprimare, o detașare de exprimarea simplă, copilărească. În această fază copiii pot formula narațiuni pe baza unor imagini și întâmplări citite sau trăite, pot reproduce acțiunea unor filme, piese de teatru, utilizând intonație corespunzătoare. Ajungând la o anumită ușurință în exprimare, pot crea texte narrative cu întâmplări reale sau fictive.

Comunicarea în formă descriptivă presupune, pe lângă ușurința exprimării, și un oarecare grad de sensibilitate; copilul va observa elementele dintr-un plan și le va descrie redând propriile impresii sugerate de imagine, va descrie o ființă care îi place, va realiza un portret, va “citi” trăsăturile psihice de pe chipul persoanei descrise.

Comunicarea orală începe o dată cu intrarea copilului în clasa I și se dezvoltă treptat, de la nivelul de formare a comunicării până la deplinătatea gândirii creatoare, plină de originalitate. Pentru aceasta copilul are nevoie de modele de exprimare, are nevoie să fie antrenat în activități prin care să creeze și să audă replici pe care să le analizeze critic, să i se ofere posibilitatea să pună întrebări și să primească răspunsuri.

Aspectul civilizat al comunicării orale presupune respectarea unor reguli de conduită care se referă atât la vorbire cât și la comportament, cum sunt: formulele de adresare politicoasă, civilizată, corectă, mesajul logic, alcătuit după normele limbii literare, ritmul și intonația potrivite, ținuta decentă, civilizată, privirea plină de interes, atenție și respect, atitudine de bunăcuviință.

Toate acestea se pot realiza prin discuții repetate, jocuri de rol, întrebări deschise, care să ofere mai multe variante de răspuns, pe diferite teme, crearea unor situații-problemă pe care să le rezolve prin comunicări expresive.

Din punct de vedere metodic, aceste activități se vor organiza, conform programei școlare, după o schemă care cuprinde:

1. Expuneri orale după lectura sau povestirea învățătorului, utilizând texte literare, ilustrații, filme cu rol de susținere imagistică a conținutului;
2. Expuneri orale pe baza textelor citite de elevi;
3. Rezumate;
4. Exerciții orale de transformare a vorbirii directe în vorbire indirectă;
5. Povestiri după tablouri sau ilustrații.

III. 2. COMUNICAREA SCRISĂ

Comunicarea scrisă este o activitate intelectuală complexă, care presupune o sinteză a tuturor cunoștințelor, priceperilor și deprinderilor dobândite în orele de citire, gramatică, lectură și alte discipline. Ea îmbracă forma cunoscută sub denumirea de *compunere*.

În realizarea unei compuneri se interferează informațiile, imaginația, creativitatea, logica, expresivitatea, originalitatea, corectitudinea exprimării, urmând niște modele de creație. Există asemănări între unele aspecte ale comunicării orale și ale celei scrise în privința conținutului și structurii. De exemplu, povestirea sau descrierea după imagini, realizate oral, se pot continua în comunicarea scrisă, cu condiția respectării rigorilor redactării.

Comunicarea scrisă impune câteva exigențe, cum sunt: respectarea structurii unei compuneri, corectitudinea vocabularului, calitățile stilului, respectarea normelor gramaticale, ortografia și punctuația, încadrarea în pagină, estetica lucrării.²

Compunerile au o mare contribuție la formarea copilului din punct de vedere intelectual, moral și estetic. Aici își pot valorifica toate cunoștințele pe care le posedă, aducând contribuția personală a fiecăruia. Compunerea “este tipul de activitate cel mai personalizat dintre toate componentele limbii române, pentru că (...) vizează trăsături individuale, atât ca premise, cât și ca finalități”.³

Compunerea îi determină pe elevi să exercite actul comunicării, să-și dezvolte capacitatea de selecție, comparație, analiză, sinteză, percepție globală, le stimulează imaginația și încrederea în forțele proprii.

Lecțiile de compunere au un specific al lor, de care învățătorul trebuie să țină seama. El trebuie să fie atent la ***alegerea temei și stabilirea conținutului***, ținând seama de particularitățile de vârstă și de sfera lor de preocupări. O compunere bună trebuie să redea ceva ce este cunoscut copiilor. Primele compuneri vor fi simple și vor crește treptat în complexitate, asigurându-se o ***gradare a efortului elevilor***. ***Tehnica elaborării*** presupune ca elevii să știe să-și adune materialul și să-l structureze în cele trei părți ale compunerii. Titlul bine stabilit îi va ajuta să-și organizeze gândirea și imaginația. Cea mai dificilă operație este ***strângerea materialului necesar elaborării compunerii***. Aceasta presupune ca fiecare să stabilească ceea ce va cuprinde compunerea, să-și procure și să-și organizeze materialul după un plan care să ofere o succesiune logică a întâmplărilor și care să respecte părțile unei compuneri.

Urmează apoi ***redactarea compunerii***, care se va face, la primele compuneri, în clasă, cu participarea tuturor elevilor. Se propun mai multe variante, dintre care se va alege cea mai potrivită și se va scrie în dreptul ideii din plan, astfel ca elevii să înțeleagă cum se dezvoltă planul compunerii: introducerea să cuprindă a șasea parte din compunere, iar cuprinsul să fie de două ori mai mare decât introducerea și încheierea la un loc.

Capacitatea de-a elabora compuneri se perfecționează în timp, învățătorul trebuind să manifeste perseverență, tenacitate și rigurozitate.

² Silvia Nuță-Metodica predării limbii române în clasele primare, Ed. Aramis, București, 2000

³ C. Crăciun.-Idem, p. 120

Metodica predării limbii române în clasele primare⁴ oferă o clasificare a compunerilor care se realizează în ciclul primar, după cum urmează:

- Compuneri după texte literare
- **Compuneri realizate pe baza imaginii**
- **Compuneri bazate pe materialul oferit de realitatea înconjurătoare- întâmplări personale, observații, amintiri**
- **Compuneri bazate pe materiale oferite de realitatea reflectată în alte lucrări**
- **Compuneri în stil oficial-administrativ**
- **Compuneri în stil publicistic**
- **Compuneri în stil colocvial sau de corespondență**
- **Compuneri în stil artistic, care presupun lucrări originale, adaptări sau prelucrări ale unor opere literare**
- **Compuneri pe bază de texte literare: recenzia, rezumatul, transformarea de texte, analiza literară, caracterizarea, paralela**
- **Compuneri libere, creatoare:**
 - descrierea științifică
 - descrierea artistică, reală și imaginară
 - portretul: fizic, moral, îmbinare fizic-moral
 - narațiunea științifică

III.3. MUNCA INDEPENDENTĂ A ELEVULUI ÎN REALIZAREA UNEI COMPUNERI

Prima etapă a unei compuneri este reproducerea orală a unui text. Prin această reproducere, elevii se pregătesc pentru compunerea propriu-zisă, când vor lucra independent, activitate pentru care trebuie să înțeleagă foarte bine sensul textului. Dependența elevului față de text este foarte mare, el încercând să redea cât mai fidel o explicație, o părere, fapt ce constituie un prim pas spre o compunere originală.

Pentru alcătuirea unei compuneri pe baza unui text, se va stabili un plan care să cuprindă momentele acțiunii (în cazul unei narațiuni) sau tablourile (în cazul unui text descriptiv). Planul va conține ideile principale care se vor redacta sub formă de propoziții enunțative, interogative sau sub formă de titluri. E bine ca elevii să utilizeze toate aceste forme și, într-o fază de început, să transforme ideile dintr-o formă în alta, pentru a se deprinde să sintetizeze conținutul în cât mai puține cuvinte.

După stabilirea planului de idei, se poate trece la etapa următoare: redactarea în scris a compunerii. Copiii vor avea în minte structura compunerii și materialul lingvistic necesar și vor trece la elaborarea compunerii. Aici vor apărea diferențe care depind de imaginația și gradul de sensibilitate al fiecăruia.

În cazul compunerilor pe bază de ilustrații, planul poate conține ilustrații reprezentând momentele semnificative ale textului. Întrucât ilustrațiile sugerează doar acțiunea, elevii vor analiza și vor stabili ideile principale care vor sta la baza compunerii.

Acest gen de compuneri se realizează cu un efort mult mai mare, dau copiilor mai multă independență, le stărnesc imaginația și le oferă o mai mare posibilitate de-a se exprima liber.

La început e preferabil ca ilustrațiile să fie însoțite de un text; mai târziu, se pot realiza compuneri pe baza unui tablou, copiii trebuind să-l interpreteze. Pentru aceasta, ei trebuie să știe că toate elementele unui tablou au valoare bine determinată și vor face interpretarea respectând planul principal și cel secundar al tabloului. Aici vor utiliza și cunoștințele lor din domeniul educației plastice, analizând întâi ansamblul, apoi părțile componente.

Alte tipuri de compuneri sunt cele cu început dat, cu sfârșit dat, cu cuvinte de sprijin, pe baza unui text încurcat. Pentru toate este necesar să se cunoască tehnica redactării unei compuneri și structura ei.

⁴Silvia Nuță, Editura Aramis, București, 2000

O altă formă de compunere scrisă este rezumatul care “înseamnă prezentarea, pe scurt (...) a conținutului unei opere literare”⁵. Pentru realizarea unui rezumat, elevii vor fi învățați să desprindă esențialul și să înlăture neesențialul, să delimiteze fragmentele și să le sintetizeze conținutul sub forma ideilor principale. Acest lucru se realizează în prealabil oral, copiii trecând treptat la scurtarea ideilor, renunțând la toate cuvintele care nu exprimă esențialul. După suficiente exerciții, acest lucru se poate face independent, acceptând ideile fiecărui copil. Vor fi încurajați să utilizeze mai multe feluri de idei, începând cu cele sub formă de desene (la clasa I), apoi cele sub formă de întrebări, de propoziții enunțative, de titluri, de citate. Urmează elaborarea rezumatului, când se vor amplifica ideile, având grijă ca, la textele dialogate, să esențializeze textul care a fost transformat în prealabil din vorbirea directă în vorbire indirectă.

Programa pentru ciclul primar prevede realizarea mai multor tipuri de compuneri: compuneri după o ilustrație sau după un șir de ilustrații, compuneri după benzi desenate, după un plan de idei, compuneri narative în care se introduce dialogul.

Cel mai înalt grad de independență se manifestă la elaborarea compunerilor libere. Acestea presupun o oarecare experiență de viață și multă imaginație, un volum apreciabil de cunoștințe și capacitatea de elaborare a ideilor. Pentru ca elevii să ajungă la această performanță, e necesar să se treacă prin mai multe etape:

- **etapa informațională**, care presupune organizarea unor acțiuni de obținere a informațiilor: lectura, contactul cu realitatea din jur. După ce s-au adunat informațiile, se va discuta cu elevii pe marginea acestora. Se vor realiza compuneri de tip narativ care pot avea, însă, și elemente de descriere și dialog;
- **elaborarea planului de idei**, care presupune solicitarea gândirii copiilor pentru a selecționa din materialul adunat reperele și să le stabilească ordinea;
- **redactarea compunerii** e momentul care solicită gândirea, imaginația, sensibilitatea, permițând realizarea în mod independent;
- **analiza compunerilor** se face într-o oră specială, după ce învățătorul a verificat compunerile.

Corectarea lor presupune un efort deosebit din partea învățătorului, el trebuind să urmărească atât conținutul, cât și semnalarea greșelilor, gruparea lor și formularea unor sugestii generale referitoare la compuneri.

Greșelile comune se vor analiza și corecta, fără a fi nominalizați elevii care le-au făcut. Important este ca ei să înțeleagă greșeala și s-o evite în viitor. Se va aprecia originalitatea exprimării, fapt ce-i va încuraja pe copii să se străduiască să elaboreze compuneri cât mai diferite.

⁵ C. Crăciun, Idem, pag. 127